

SA EXAM PAPERS

YOUR LEADING PAST YEAR EXAM PAPER
PORTAL

Visit SA Exam Papers

www.saexampapers.co.za

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

**SENIOR CERTIFICATE/
NATIONAL SENIOR CERTIFICATE**

GIREIDI YA 12

TSHIVENDA LUAMBO LWA HAYANI (HL)

BAMMBIRI LA VHUVHILI (P2)

LARA 2020

MARAGA: 80

TSHIFHINGA: Awara 2½

Bammbiri ili li na masiatari a 26.

NDAELA NA MAFHUNGOTHANGELI

1. Ni humbelwa uri ni vhale siatari ili nga vhuronwane ni sa athu u fhindula mbudziso.
2. Ni songo vhuya na edzisa u vhala bammhiri lothe. Tolani thebulu ya zwi re ngomu kha siatari la 4 ni swaye nomboro dza mbudziso dzo vhudziswaho kha zwibveledzwa zwe na guda uno niwaha. Nga murahu ha izwo, vhalani mbudziso idzo ni nange dzine na tama u dzi fhindula.

3. Bammhiri heli li na KHETHEKANYO THARU:

KHETHEKANYO YA A: Vhurendi (30)
 KHETHEKANYO YA B: Folukulo KANA Nganea (25)
 KHETHEKANYO YA C: Dirama (25)

4. Fhindulani MBUDZISO THANU dzo fhelela: THARU kha KHETHEKANYO YA A, NTHIHI kha KHETHEKANYO YA B na NTHIHI kha KHETHEKANYO YA C nga ndila i tevhelaho:

KHETHEKANYO YA A: VHURENDI

VHURENDI HO RANDELWAHO/VHONWAHO – Fhindulani mbudziso MBILI. VHURENDI VHU SONGO RANDELWAHO/VHONWAHO: Mbudziso ya KHOMBEKHOMBE.

KHETHEKANYO YA B: NGANEA KANA FOLUKULO

Fhindulani mbudziso NTHIHI. I nga vha Nganea kana Folukulo.

KHETHEKANYO YA C: DIRAMA

Fhindulani mbudziso NTHIHI.

5. KUNANGELE KWA PHINDULO KHA KHETHEKANYO YA B (NGANEA kana FOLUKULO) NA YA C (DIRAMA):

- Fhindulani mbudziso FHEDZI dza kha nganea/folukulo na kha dirama dze na guda.
- Fhindulani MBUDZISO NDAPFU NTHIHI na MBUDZISO PFUFHI NTHIHI. Arali na fhindula mbudziso ndapfu kha KHETHEKANYO YA B, ni fanela u fhindula mbudziso pfufhi kha KHETHEKANYO YA C. Arali na fhindula mbudziso pfufhi kha KHETHEKANYO YA B, ni fanela u fhindula mbudziso ndapfu kha KHETHEKANYO YA C.
- Shumisani mutevhe wa u sedzulusa uri u ni thuse.

6. VHULAPFU HA PHINDULO

- Mbudziso ndapfu ya Vhurendi i tea u fhindulwa nga maipfi a u bva kha a 250 u ya kha a 300.
- Mbudziso ndapfu dza khethekanyo ya Nganea/Folukulo na ya Dirama dzi tea u fhindulwa nga maipfi a u bva kha a 400 u ya kha a 450.
- Vhulapfu ha phindulo dza mbudziso pfufhi vhu tea u langwa nga maraga dzo nekedzwaho/avhelwaho. Phindulo dza vhalingiwa dzi tea u pfufhifhadzwa dza dovha dza livhanywa.

7. Tevhedzani ndaela dzo nekedzwaho mathomoni a KHETHEKANYO INWE na INWE nga vhuronwane.

8. Nomborani phindulo dzanu kokotolo maelana na mutevhe wa u nombora wo shumiswaho kha ili bambiri la mbudziso.

9. Thomani KHETHEKANYO INWE na INWE kha siatari LISWA.

10. Ndangatshifhinga yo anganywaho:

KHETHEKANYO YA A: Hu anganyelwa u swika kha minetse ya 40

KHETHEKANYO YA B: Hu anganyelwa u swika kha minetse ya 55

KHETHEKANYO YA C: Hu anganyelwa u swika kha minetse ya 55

11. Nwalani nga vhudele, nahone zwi vhaleaho.

THEBULU YA ZWI RE NGOMU

KHETHEKANYO YA A: VHURENDI			
Vhurendi ho randelwaho/vhonwaho: Fhindulani mbudziso MBILI DZINWE na DZINWE.			
NOMBORO YA MBUDZISO	MBUDZISO	MARAGA	NOMBORO YA SIATARI
1. 'Chris Hani'	Mbudziso ndapfu	10	6
2. 'Hu tshi kovhiwa ifa'	Mbudziso pfufhi	10	7
3. 'Xuxuxu'	Mbudziso pfufhi	10	8
4. 'Zwila'	Mbudziso pfufhi	10	9
NA			
Vhurendi vhu songo randelwaho/vhonwaho: Mbudziso ya KHOMBEKHOMBE			
5. 'Ro tangana'	Mbudziso pfufhi	10	10
KHETHEKANYO YA B: NGANEA/FOLUKULO			
Fhindulani mbudziso NTHIHI.*			
6. <i>Nandi ndi shenga?</i>	Mbudziso ndapfu	25	12
7. <i>Nandi ndi shenga?</i>	Mbudziso pfufhi	25	12
8. <i>Isha la mitodzi</i>	Mbudziso ndapfu	25	15
9. <i>Isha la mitodzi</i>	Mbudziso pfufhi	25	15
KANA			
FOLUKULO: Fhindulani mbudziso NTHIHI u bva kha FOLUKULO yo randelwaho.			
10. <i>Khuvhanganyo ya folukulo</i>	Mbudziso ndapfu	25	17
11. <i>Khuvhanganyo ya folukulo</i>	Mbudziso pfufhi	25	18
KHETHEKANYO YA C: DIRAMA			
Fhindulani mbudziso NTHIHI.*			
12. <i>U lema hu fhira u lotshelwa</i>	Mbudziso ndapfu	25	21
13. <i>U lema hu fhira u lotshelwa</i>	Mbudziso pfufhi	25	21
14. <i>Tshilwavhusiku</i>	Mbudziso ndapfu	25	24
15. <i>Tshilwavhusiku</i>	Mbudziso pfufhi	25	24

PFESESANI: Kha KHETHEKANYO YA B na YA C, fhindulani MBUDZISO NDAPFU NTHIHI na MBUDZISO PFUFHI NTHIHI. Arali na fhindula mbudziso ndapfu kha KHETHEKANYO YA B, ni tea u fhindula MBUDZISO PFUFHI u bva kha KHETHEKANYO YA C. A ni lavhelelwi u fhindula mbudziso MBILI ndapfu kana mbudziso MBILI pfufhi.

MUTEVHE WA U SEDZULUSA

Shumisani uyu mutevhe wa u sedzulusa uri ni vhe na vhuṭanzi ha uri no fhindula tshivhalo tsho teaho tsha mbudziso nga u vhea luswayo afho ho teaho:

KHETHEKANYO	NOMBORO DZA MBUDZISO	TSHIVHALO TSHA MBUDZISO DZO TEAHO U FHINDULWA	LUSWAYO (✓)
A: VHURENDI (Vhurendi ho randelwaho)	1–4	2	
A: VHURENDI (Vhurendi vhu songo vhonwaho)	5	1	
B: NGANEA/FOLUKUḶOO (Mbudziso Ndapfu kana Mbudziso Pfufhi)	6–11	1	
C: DIRAMA (Mbudziso Ndapfu kana Mbudziso Pfufhi)	12–15	1	
<p>*PFESANI: Kha KHETHEKANYO YA B na YA C, ni tea u vha na vhuṭanzi uri no fhindula mbudziso NDAPFU NTHIHI na PFUFHI NTHIHI. A ni tei u fhindula mbudziso ndapfu MBILI kana mbudziso pfufhi MBILI.</p>			

KHETHEKANYO YA A: VHURENDI**VHURENDI HO RANDELWAHO/VHONWAHO**

Fhindulani mbudziso MBILI dziṅwe na dziṅwe kha NṅA dzo vhudziswaho.

MBUDZISO YA 1: MBUDZISO NDAPFU

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho nga vhuronwane uri ni kone u fhindula mbudziso yo vhudziswaho.

CHRIS HANI – LR Ndlovu

- 1 Lufu lwau lwo rengedisa khuda dza shango,
- 2 Mbilu dza vathu dza dzikuswa sa maḍi a tshi dzikuwa
- 3 Lufu lwau lwo khanikha na he mbonzhe ha vha hu si na
- 4 Na vha sa athu u bebwa mudzinginyo uyu vho u pfa
- 5 Vha tetemela ngomu vhuaweloni he vha awela.

- 6 Wo nga kholomo yo hweswaho dzhogo
- 7 Maḍuvhani a thambulo ya u tambula hau,
- 8 Wo nga mbongola yo hweswaho masaga,
- 9 Musi Afrika Tshipembe lo siamela mbeda malaloni
- 10 Wa kundwa u vhona tshedza tshi tshi thoma u sendela.

- 11 Wo fa a wo ngo fa
- 12 U khou tshila naho zwo ralo
- 13 Hau vhutshilo a vhu dzimi sa tshikenzenkeze
- 14 Vhu khou nzhangama sa mulilo wa munzhanganzhanga
- 15 Lwayoni lwau ho nambatela vha si na mbalo.

- 16 Nga nungo tshisima wo lingedza u kapa,
- 17 Maḍi a tshi thunyuluwa a wana wo no nenga,
- 18 Nga nungo tshedza wo lingedza u ri hovhela
- 19 Tshedza tshi tshi swika tsha wana wo no theuwa
- 20 Mavu a sa shone u nanzwa biko la muvhili wau.

Kha itshi tshirendo, murendi u bvisela khagala muhumbulo wa uri nangoho maanda mahulu ha lelwi.

Nga maipfi a u bva kha a 250 u swika kha a 300, sengulusani ndila ye murendi a shumisa ngayo vese/mitaladzi u bvisela khagala vhungoho ha likumedzwa ili.

[10]

MBUDZISO YA 2: MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho nga vhuronwane uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

HU TSHI KOVHIWA IFA – FR Mudau

1	Bugu dza vulwa dza vhalwa
2	Ramilayo a kupula biko
3	Mukoma wa ndaka o sia o nwala
4	Lino ndi duvha la mukovho wa ifa.
5	Malafa a sedzana khofheni
6	Zwifhatuwo zwo vhifhelwa he dure
7	Vhana vha khotsi vha nga vha sa fhedzana
8	Ndaka ya lino ndi mulimo ngoho iyi ndo i vhona
9	Iwe tanzhe mukovhe wau ndi ...,
10	Ndo u vhudza nde lupfumo lu mavuni nwananga
11	Khomba dzanga mbili ifa lanu ndi ...,
12	Vhalani Bugu ya Mateo 5 ndimana thukhu ya ...,
13	Lupedzi lwanga thi nga hangwi u dinetisa hau
14	U zwothe kha nne, zwanga zwothe ndi zwau!

- 2.1 Vese/Mutaladzi wa 2 u sumbedza uri u kovhiwa ha ifa ndi mushumo u kondaho. Tikedzani chungoho ha likumedzwa ili. (2)
- 2.2 Ndi ifhio thodea/thekiniki/thikho ya vhurendi yo shumiswaho kha mutaladzi/vese ya 14? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 2.3 Kha vese/mutaladzi wa 8, murendi o shumisa ipfi 'mulimo'. Ipfi ili li ni disela tshifanyiso-de muhumbuloni no sedza afho he la shumiswa? (2)
- 2.4 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une murendi a tama u u bvedza nga tshirendo itshi? (2)
- 2.5 Izwi zwine murendi a khou amba tshirendoni itshi ni vhona zwi tshi tendisea? Tikedzani phindulo yanu. (2)

[10]

MBUDZISO YA 3: MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho nga vhuronwane uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

XUXUXU! – AA Mphaga

- 1 Xuxuxu mudzunga nalo phera dzothe,
- 2 Mudzungaulisa zwe wa khuba,
- 3 Dzhangho a dadze a pembele,
- 4 Xuxuxu tsha mbiluni u a kundwa,
- 5 Mudzengamisa vhaiwe kha vhaiwe,
- 6 Phanzi muswikele u do guda,
- 7 Vha pfaho xuxuxu nga vha dzinge.
- 8 U khodwa lini awe madzanga o vhonwa?
- 9 Limai xuxuxu, do!
- 10 Thama-thama dza vha maswinaswina,
- 11 Shumai xuxuxu, do!
- 12 Mbevha na tshimange ndi mme na rwana,
- 13 Sa mphogoli vhukati we phongo!
- 14 Ha tumbi fhasi xuxuxu u la o ima,
- 15 Khali ya xuxuxu wela mulambo,
- 16 Mbodzambodzana vha la,
- 17 Khundavhalai kungela zwiambo,
- 18 A pfa tshino o takutshedza,
- 19 Tshino kha vhalo tshila tsha vhano,
- 20 Tumulwa milenzhe xuxuxu zwi pfoo!

- 3.1 Ndi figara ifhio ya muambo yo shumiswaho kha mutaladzi/vese ya 13? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 3.2 Ndi ifhio thodea/thekiniki/thikho ya vhurendi yo shumiswaho kha mutaladzi/vese ya 8? 'U khodwa ... vhonwa?' Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 3.3 Mutaladzi/Vese ya 4 i ni disela thalutshedzo-de muhumbuloni wanu no sedza afho he ya shumiswa? (2)
- 3.4 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une murendi a toda u u bvisela khagala nga tshitanza/ndima ya 2? (2)
- 3.5 Ni a ima na na muhumbulo wa murendi u re kha mutaladzi/vese ya 20? Tikedzani phindulo yanu. (2)

[10]

MBUDZISO YA 4: MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho nga vhuronwane uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

ZWILA – BR Mafhege

- 1 Vhubviwa ndi kule vhahashu,
- 2 Hone vhuiwa ho no vha tsini,
- 3 Midifho ya shango i vho nga makatshi,
- 4 Ndi elelwa mutamvu u tshee na thodzi.
- 5 Ni songo sea 'tho ngo tou funa',
- 6 Nungo u laṭa zwo tea,
- 7 Vhunga hu kale ri fhano nnda,
- 8 Tshi hulaho tshi tshi lwa ndi nngwe na ndau.
- 9 Vhushieni ndo bva ndi vhuelela hafhu,
- 10 Zwothe vha nnyitela ngauri nda shaya nungo,
- 11 Hu di nga u tshimbila ndi ndede,
- 12 Ngeno makhafuni hu u tou kapudza.
- 13 Zwi a vhavha vhahashu u vha mulala,
- 14 Ngavhe U tshi funa ndi musi ndi tshi huma,
- 15 Nda vhuelela hafhu vhuswani,
- 16 Fhedzi hu fanela u khunyelela zwo tewaho.
- 17 Ndi tama zwiitwana zwa vhaswa maduvha ano,
- 18 Mitambo yo fhambanaho kule na ya misi ila,
- 19 He ra tamba mihumbulo ro pofula,
- 20 Fhedzi zwo vha zwo teana na tshifhinga.
- 21 Madambaulosha ro vha ri sa a di,
- 22 Nge ndayo vha funzwa vhushieni,
- 23 Hu u lugisela vhumatshelo havho,
- 24 Tshifhinga na tshone tshi a laula.

- 4.1 Murendi o shumisa figara-de ya muambo kha mutaladzi/vese ya 3? Sumbedzani u tea hayo afho he ya shumiswa. (2)
- 4.2 Ndi thounu-de ine murendi a i bvisela khagala nga ndima/tshitanza tsha 3? Ndi ngani ni tshi ralo? (2)
- 4.3 Murendi u ṭoṭa u diṣa ṭhalutshedzo-de muhumbuloni waṅu nga mitaladzi/vese ya 1 na ya 2 tshirendoni itshi? 'Vhubviwa ndi ... vha tsini' (2)
- 4.4 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane u bveledzwaho nga tshitanza/ndima ya 4? (2)
- 4.5 No sedza ndima/tshitanza tsha 5, ni a ima na na kuhumbulele kwa murendi? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)

[10]

VHURENDI VHU SONGO RANDELWAHO/VHONWAHO: MBUDZISO YA KHOMBEKHOMBE**MBUDZISO YA 5: MBUDZISO PFUFHI**

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho nga vhuronwane uri ni kone u fhindula mbudziso dzo vhudziswaho.

RO TANGANA – AC Bvumbi

- 1 Nne na inwi
- 2 Rô tangana ndi songo humbula
- 3 Mbilu dzashu dza tangana
- 4 Dza vha mbilu nthihi
- 5 Ra humbula mazha
- 6 Dzo vhoxwa nga lufuno
- 7 Ra hotola rothe.
- 8 Lwendonri ri tshimbila ro hakana
- 9 Ri tshi posa maga khathihi
- 10 Ri tshi swika murunzini ra awela rothe
- 11 Ri tshi takuwa ra takuwa rothe
- 12 Hu si na luwe lunako lu nkambaho.
- 13 Nda farwa nga ndala ni a ntikela khali
- 14 Nda farwa nga dora ni a nkela madi
- 15 Nda farwa nga duda ni a nkota
- 16 Nda dzhenwa nga mbiti ni a nkhuthadza
- 17 Wanga muya wa fhola.
- 18 Ri la ndilo nthihi
- 19 Ri kuvhatedzana nguvho nthihi
- 20 Ri amba nga ipfi lithihi
- 21 Ra thathedza vhavilinganyi
- 22 Vhokhutha vha re zwifheti.

5.1 Sedzulusani mitaladzi/vese ya 3 na ya 4:

'Mbilu ... nthihi'

Ndi zwifhio zwine murendi a tama u zwi bvisela khagala nga iyi mitaladzi/vese? (2)

5.2 Sedzulusani mutaladzi/vese ya 5 he murendi a shumisa ipfi 'mazha'.
Talutshedzani ndeme ya ipfi ilo afho he la shumiswa. (2)

- 5.3 Muhumbulo muhulwane une murendi a tama u u bveledza nga ndima/tshitanza tsha 2 ndi ufho? (2)
'Lwendoni ... nkambaho:'
- 5.4 Murendi u tama u dzumbulula thounu-de nga tshitanza/ndima ya 3? (2)
'Nda farwa ... wa fhola:'
Tikedzani phindulo yaṅu.
- 5.5 Ni a takalela na kutshilele kwo sumbedzwaho tshirendoni itshi nga u angaredza? Tikedzani phindulo yaṅu. (2)
[10]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 30

KHETHEKANYO YA B: NGANEA/FOLUKUŁOO

Fhindulani FHEDZI mbudziso NTHIHI i bvaho kha nganea kana folukułoo ye na guda.

NGANEA***NANDI NDI SHENGA – NE Sigogo***

Fhindulani MBUDZISO YA 6 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 7 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 6: *NANDI NDI SHENGA – MBUDZISO NDAPFU*

Phambano ya mvelele na kuhumbulele zwi anzela u vusa khudano dzi si na vhukono vhukati ha vhatu.

No disendeka nga zwo bulwaho afho ntha, sengulusani ndila ye khudano dza bveledzwa ngayo mafhungoni a bugu iyi.

Vhulapfu ha maanea anu vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u ya kha a 450.

[25]

MBUDZISO YA 7: *NANDI NDI SHENGA – MBUDZISO PFUFHI*

Vhalani tshipida tsha mafhungo a tevhelaho a bvaho buguni iyi uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khao.

TSHIBVELEDZWA TSHA A

Musi Tshifhiwa a tshi khou renda tshirendo itshi, Vho-Luvhani vho vha vha tshi khou tou tamba khofheni nga mitodzi. Ene mune musu a tshi khou toolola, o vha a tshi vhonala o dzika. O talutshedza vhatu uri musu a tshee mutuku o vha a tshi funa hetsho tshirendo uri ngavhe a tshi vuwa lina we duvha, a wana hu si ene we a bebwa e na lino sa izwi o hwala samba. O do takadza vhatu musu a tshi amba uri zwino a tshi vho aluwa u vho wana uri mathina na vhanwe vhatu vha vho tama vha tshi nga ene. 5

Izwi zwo ita uri vhatu vhothe vha see vhukuma.

'Vhatu vha hashu, ndi zwa vhukuma, ndi nnyi afha vhukati hashu a sa tami u wana ndambedzo ya u dzhena tshikolo Germany?' 10

'A hu na!' Ndi vhatu vha tshi bvumela.

'Ndi nnyi vhukati hashu, kha vhabebi a sa funiho u ya Germany o fhelekedza nwana wawe?' Ndi Tshifhiwa.

'A hu na!' Ndi vhathu vhoṭhe.	
'Ndi nnyi kha vhaswa vha thanga yanga ane a si tame u wana mushumo Germany limagani la golo dza ha Mercedes Benz? '	15
'A hu na!' Ndi gogo li tshi fhindula.	
Nga henengei vhathuni hu pfala mbudziso.	
'Zwino Tshifhiwa, kani ni khou ṭoda uri ri di tama na zwa uri no vhuya no ṭomola muṇadzi henengei?'	20
Tshifhiwa o do sea a zwi hanedzela kule zwenezwo. Vhabebi vhawe o ri a tshi vha livhuha a amba uri ha tsha tou vha na mafhungo manzhi navho sa izwi o vha livhuwa ngei Germany he vha vha vhe nae hone. Mafhungo o do vha hone musi a tshi livhuha Vho-Nicholson.	
'Kha vhathu vho lugisaho vhuṭambo uvhu, ndi khou livhuha zwe vha vhidza Vho-Nicholson uri ndi vha vhone sa izwi ndo vha ndo vha vhona ndi tshi kha di vha muṭuku vhukuma. Ndi khou tou tama u vha livhuha zwe vha thusa mme anga. Ngavhe i songo vha thuso yavho, khamusi na nne ndo vha ndi tshi do vha ndi si na vhumatshelo. Zwino zwe vha fhata fulufhelo la mme anga, khezwi na nne vho nnyita muthu. Nandi Vho-Nicholson nne ndi shenga?'	25
'Nandi Tshifhiwa' ndi Vho-Nicholson.	
'No no luma nnyi a si fhole?'	
'A thi athu luma na muthu zwine nda zwi divha.'	
'Nandi Vho-Luvhani, uyu Tshifhiwa o no luma nnyi?'	
'Vho-Nicholson, na muthihi ha athu mu luma.' Vho-Luvhani vha amba vha tshi disetshela.	30
'Tshifhiwa,' ndi Vho-Nicholson. 'Ene ha shenga.'	35

[Ndima ya 10]

- 7.1 Mafhungo e na vhala afho nṭha a thusedza hani u bvedza puloto ya bugu iyi? Tikedzani phindulo yaṇu. (2)
- 7.2 Mafhungo aya e na vhala afho nṭha a bvukulula vhuḍipfi-de kha Tshifhiwa? Tikedzani phindulo yaṇu. (2)
- 7.3 Tshifhiwa o ṭaniwa sa muanewa-de mafhungoni aya e na vhala afho nṭha? Tikedzani phindulo yaṇu. (2)
- 7.4 Sedzulusani mutaladzi wa 32: 'No no luma nnyi a si fhole?' Mbudziso iyi yo vhudzishwaho nga Vho-Nicholson i dzambulula zwifhio zwa murahu zwo bvelelaho buguni iyi? (2)
- 7.5 Mafhungo e na vhala a ṭutuwedza hani magumo a lishandi zwi tshi kwama Vho-Anna kha zwo bvelelaho vhukati ha mafhungo a nganea iyi? (2)

- 7.6 Vhupo ha Germany ho vha na thuthuwedzo-de kha u shandukisa kutshilele kwa muvhundu wa Tshandebvu mafhungoni a nganea iyi? Tikedzani nga mbuno MBILI. (2)
- 7.7 Muiwali u bveledza hani mathakheshandwa mafhungoni a nganea iyi? Khwathisedzani nga mbuno NTHIHI i pfalaho. (2)
- 7.8 Ndi ifhio ndivho ine muiwali a tama u i bveledza nga mafhungo a bugu iyi? Tikedzani phindulo yanu. (3)
- 7.9 Ndi masiandaitwa afhio o vhangwaho nga khudano vhukati ha Vho-Madilaga na Vho-Luvhani mathomoni a bugu iyi? Bulani ZWIRARU fhedzi zwi pfalaho. (3)
- 7.10 U ya nga kuvhonele kwanu, ni vhona zwe Vho-Maambavhaniwe vha zwi ita zwa u gidimela vhuongeloni u yo vhona iwana o bebwaho e na lino zwo tea naa? Tikedzani phidulo yanu nga mbuno MBILI. (2)
- 7.11 No vha ni tshi nga ita mini arali no vha ni Vho-Madilaga ni tshi khou vhona iwana we na mu landula a tshi khou bvelela vhutshiloni? Bulani ZWIRARU zwi pfalaho. (3)

[25]

ISHA LA MITODZI – DR NE Phaswana

Fhindulani MBUDZISO YA 8 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 9 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 8: ISHA LA MITODZI – MBUDZISO NDAPFU

Phambano ya mvelele na kuhumbulele zwi anzela u vusa khudano dzi si na vhukono vhukati ha vathu.

No disendeka nga zwo bulwaho afho ntha, sengulusani ndila ye khudano dza bveledzwa ngayo mafhungoni a bugu iyi.

Vhulapfu ha maanea anu vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u ya kha a 450.

[25]

MBUDZISO YA 9: ISHA LA MITODZI – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshipida tsha mafhungo a tevhelaho a bvaho buguni iyi uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khao.

TSHIBVELEDZWA TSHA B

Vho-Maria zwo tou nga sa miswaswo musu vha tshi hwala buto lavho la dzithundu vha bva vha fhela Tshipate. Vhurifhi vho mbo di vhu sia henefho ntha ha tafula nga ndila ine Vho-Netshipate vha do vhu vhona.

Nga ngoho, zwo tou nga hone u sundana vhunga Vho-Netshipate vho mbo di ri hu si kale bvelele. U swika hanefho nga ngomu nduni, mafo a mbo vhona zwi re ntha ha tafula, lirifhi asilo. Vho-Netshipate vha li kokodza vha li vhandavhanda vha fhedza nga u li vhalala. 5

Vho ri u li vhalala, vha ima vhe dziwilili, vha dzula ntha ha tshidulo vha fara thaha nga vhuvhili hadzo nga zwanda, vha bonya mafo; vha femela ntha; vha fhedza tshifhinga vho sokou hwi, zwi tshi sumbedza uri vha khou vhuisa zwa seli na zwa lino. Vha takuwa vha tshimbila-tshimbila na kamara sa muthu o tanganelwaho. 10

Tshanda tsha kapewa kha mutsinga, tshinwe tsha fara khundu; vha kotamisa na thoho sa muthu ane a khou tshimbila o sedza zwienda zwe a ambara vha tshi bvela phanda na u la marambo a thoho. Huiwe vha vhonala vha tshi sedza ntha kha silini; ngeno vha tshi khou di isa phanda na u tshimbila-tshimbila. Hu si kale munna wa vhatu vha bva; vha dzhena modoroni wavho vha livha Muswofo. 15

'Rotondwa, mafhungo o ima nga yeneyo ndila. Nne na inwi ri tou vha vhana vha khotsi. Nne fhedzi a tho ngo diimisela zwiwe-vho lini. Ndi do fa ndi tshi fela inwi. Shango kha li ntsee li tshi ntsetshela inwi. Zwo bvelalaho a zwo ngo vhangwa nga nne na inwi.' Ndi Musatondwa a tshi ita na u fhihamelwa-fhihamelwa hezwi o no livhana na Rotondwa ane zwa zwino a vho vhonala o danda vhukuma. 20

'Ngoho ni khou ri zwo tou ralo? Fhedzi ndi ...' Rotondwa ha ngo tsha fhedza na u amba zwe a vha a tshi khou tama u zwi vhudza Musatondwa, o mbo di dzhena kha tshililo tsha vhutungu iwana wa vathu. Zwine a khou tangana nazwo u ri u humbula nga hazwo, a vho vhona unga na Mudzimu haho. 25

'Tsho salaho ndi uri nne na inwi ri ime kha fhungo lithihi. Nne ndi ri zwo bvelelaho a zwo ngo itwa nga nne na inwi; ndi vhabebi vhashu. Kha ri vhone uri rine ri ima kha lifhio Rotondwa.' Musatondwa u ralo o no fara Rotondwa nga tshanda a tshi ita na u tshi vhandavhanda.

'Ndi khou zwi pfa Musatondwa, fhedzi hezwi-vho ndo vha ndi sa divhi. Hei, Musatondwa, zwine nda khou tangana nazwo, a thi divhi uri ndi nga tou zwi ri mini. Na thabelo ndi tou pfa yo fhufha tshothe. Fhedzi ndi a livhuha u vhona mbilu yanu yo khwatha sa ya mutendi o fulufhelaho Yehova. Mudzimu ngavhe na yanga mbilu a tshi i khwathisa ya fana na yanu.' Ndi Rotondwa a tshi ita na u kokodzela maduda murahu.

35

[Ndimya ya 12]

- 9.1 Mafhungo e na vhala afho nthā a thusedza hani u fhata mathakheni a puloto buguni iyi? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 9.2 Mafhungo aya e na vhala afho nthā a bvukulula vhudipfi-de kha Rotondwa? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 9.3 Maria o taniwa sa muanewa-de mafhungoni aya e na vhala afho nthā? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 9.4 Sedzulusani mutaladzi wa 22: 'Ngoho ni khou ri zwo tou ralo?' Mbudziso iyi yo vhudzishwaho nga Rotondwa i dzumbulula zwifhio zwa murahu zwo bvelelaho buguni iyi? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 9.5 Mafhungo e na vhala afho nthā a tutuwedza hani magumo a lishandi zwi tshi kwama Musatondwa kha zwo bvelelaho khae musi nganea iyi i tshi fhela? (2)
- 9.6 Vhupo ha Folovhodwe ho vha na thuthuwedzo-de kha kutshilele kwa Vho-Loshani na Maria mafhungoni a nganea iyi? Tikedzani nga mbuno MBILI. (2)
- 9.7 Muñwali u bvedza hani mathakhashandwa mafhungoni a nganea iyi? (2)
- 9.8 Ndi ifhio ndivho ine muñwali a tama u i bvedza nga mafhungo a bugu iyi? Tikedzani phindulo yanu. (3)
- 9.9 Ndi masiandaitwa afhio o vhangwaho nga khudano ya ngomu yo bvelelaho kha Maria u swika magumoni a mafhungo a bugu iyi? Bulani ZWIRARU fhedzi. (3)
- 9.10 U ya nga kuvhonele kwanu, ni vhona tsheo ye Rotondwa na Musatondwa ya u isa phanda na u malana yo tea naa? Tikedzani phindulo yanu nga mbuno MBILI. (2)
- 9.11 No vha ni tshi nga ita mini arali no vha ni Vho-Netshipate musi no wana luñwalo lwe Maria a vha niwalela lwone? Bulani ZWIRARU. (3)

[25]

KANA

FOLUKUŁOO***KHUVHANGANYO YA FOLUKUŁOO – VR Tshikovhi***

Fhindulani MBUDZISO YA 10 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 11 (mbudziso pfufhi)

MBUDZISO YA 10: *KHUVHANGANYO YA FOLUKUŁOO – MBUDZISO NDAPFU*

Phambano ya mvelele na kuhumbulele zwi anzela u vusa khudano dzi si na vhukono vhukati ha vathu.

No disendeka nga zwo bulwaho afho ntha sengulusani ndila ye khudano ya bveledzwa ngayo kha zwibveledzwa zwo nekedzwaho afho fhasi.

LUNGANNO: 'Vhana vha u sa pfa'

TSHIKHODO TSHA SIALALA: 'Tshikhodo tsha thovhele vho rasimphi phiripiri tshivhase'

Vhulapfu ha maanea anu vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u ya kha a 450.

[25]

MBUDZISO YA 11: KHUVHANGANYO YA FOLUKULO – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshipida tsha mafhungo a tevhelaho a bvaho buguni iyi uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khao.

TSHIBVELEDZWA TSHA C: LUNGANO**PFENE NA MUVHUDA**

Salungano! Salungano!

Ho vha hu na pfene na muvhuda. Avha vhavhili vho vha vhe dzikhonani khulu. Liñwe ñvha muvhuda wa ri khonani yanga kha ri bikane. Pfene la tenda ha thoma lone ngauri muvhuda wo vha u tshi ri wone u muduhulu. Ndi wone u no fanela u fhedzisela. Pfene la dzhena la imbelela na muvhuda u tshi bvumela la ri: Muduhulu 5
muduhulu ndi khou swa!

Swelela henefho u sine!

Malume malume ndi khou swa!

Swelela henefho u sine!

Muvhuda wa li bvisa wone wa dzhena, na wone wa imbelela wa ri: 10

Mulume malume ndi khou swa!

Swelela henefho u sine!

Malume malume ndi khou swa!

Swelela henefho u sine!

Pfene la u bvisa wa ri: 'Malume, nga vha dovhe vha dzhene lwa u fhedzisela.' Pfene 15
la hana la ri lone a li tsha funa. Muvhuda wa li luvhelela u vhuya u swika li tshi
tenda la dzhena la thoma u imbelela sa zwenezwila zwa u thoma, muvhuda u si tsha
bvumela wa si li fule. Wa engedza mulilo uri pfene li vhibve nga maanda. Nama ya
pfene yo no vhibva muvhuda wa fula ila khali wa lindela nama i tshi fholo. Yo no
fholo wa la nama yothe ya fhela ha sala marambo fhedzi. Wa dzhia marambo wa ita 20
kuñanga kwa u lidza. Wo no fhedza wa gonya thavhani khulu wa thoma u lidza
tshinanga u tshi imbelela wa ri:

Gumbe Pfene o fa!

Gumbe ri tshi bikana!

Gumbe Pfene o fa! 25

Gumbe ri tshi bikana!

Mañwe mapfene a tshi pfa ulwo luimbo a gidimela henengei a tshi toda u vhona uri
ndi nnyi a no khou lidza tshinanga a tshi imba nga dzina la muñwe wavho. A wana
muvhuda wo dzumbama fhasi ha tombo.

Muvhuda u tshi vhona mapfene wa tshuwa. U tshi vhudziswa uri ndi nnyi we a vha 30
a tshi khou lidza tshinanga na u imbelela, wa ri wone wo zwi pfa thavhani ya
phanda. Mapfene a mbo di gidimela phanda.

O no vha kule tsini na heila thavha ya vhuvhili a pfa tshinanga tshi tshi khou lidziwa
murahu a mbo di rembuluwa. A gidima a tshi humela murahu. A tshi swika a fara
muvhuda. A tshi ri a u pwashekanye thoho nga matombo, muvhuda wa ri: ' Ni songo 35
mmbulaha! Kha ri ye ha vhamusanda ri ye u amba haya mafhungo.

<p>A^la mapfene a tenda u tuwa na muvhuda. Vhathada vha tshi swika ha vhamusanda Vho-Ndou, mapfene ho ngo amba uri mulandu ndi wa u lidza tshinanga nga dzina la mapfene. O mbo di ri hetshila tshinanga tshe tsha vha tshi khou lidzwa nga muvhuda ndi tshao. Muvhuda wo tou tshi tswa.</p>	40
<p>Vhamusanda vha ri: 'Arali muvhuda wo tou tswa hetsho tshithu ri do zwi vhona. Ndi khou toda uri vhoiwe mapfene ni lidze hetsho tshithu. No no fhedza, ni fhe muvhuda na wone u lidze. A no lidza zwavhudi ndi ene mune watsho.'</p> <p>Gumbe Pfene o fa! Gumbe ri tshi bikana! Gumbe Pfene o fa! Gumbe ri tshi bikana!</p>	45
<p>Muvhuda wa vha u tshi khou isa phanda na u lidza. Phukha dzothe dza takuwa dza thoma u tshina na vhamusanda vhadzo, na vhone vho vha vha tshi khou tshina nga maanda vho takalela zwe zwa vha zwi khou lidziwa khathihi na u imbiwa.</p>	50
<p>Mapfene na one o tshina a neta, muvhuda wa mbo di litsha u lidza wo no neta. Vhamusanda vha takuwa vha ri, 'Hetshi tshithu ndi tshanu muvhuda ngauri ndi inwi we na lidza zwavhudi na u kona u imbelela.'</p> <p>Muvhuda wa takala wa tuwa nga u gidima. Mapfene a sinyuwa nga maanda a humbula uri ho vha ho fanela a songo thetshesela muvhuda u tshi ri a ri ye ha vhamusanda.</p> <p>Ha mbo di vha ndi u fa ha lungano.</p>	55
[Masiatari a 72-73]	

MBUDZISO DZA TSHIBVELEDZWA TSHA C: LUNGANO

- 11.1 Mafhungo e na vhala a dzumbulula lushaka lufhio lwa ngano? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 11.2 Talutshedzani uri tsheo ye vhamusanda Vho-Ndou vha i dzhia magumoni a lungano ulwu yo tutuwedzwa ngani? (2)
- 11.3 Ndi tshini tshi vhangaho khudano vhukati ha muvhuda na mapfene? (2)
- 11.4 Mafhungo a lungano ulwu a tana hani mvumbo ya mapfene sa vhaanewa? Bulani ZWIVHILI. (2)
- 11.5 U farwa ha muvhuda nga mapfene zwo tutuwedza hani magumo a lishandi lunganoni ulwu? (2)
- 11.6 Ndi zwifhio zwine muanetsheli a tama ri tshi guda nga mafhungo a lungano ulwu? Tikedzani phindulo yanu. (3)
- 11.7 Ni a pfela vhutungu pfene le la liwa nga muvhuda mafhungoni a lungano ulwu? Tikedzani phindulo yanu nga mbuno MBILI. (2)

TSHIBVELEDZWA TSHA D: VHURENDI HA SIALALA (TSHIKHODO)**VHATAVHATSINDI VHA THENGWE**

- 1 Avha ndi Vhatavhatsindi vha Tshiheni!
 2 Tshiheni tsha Nyaphungatshena
 3 Tsho phungaho mavhele na vhana
 4 Ndi vhone nnda ndumela shevhoni,
 5 Vhane vha u fhedza wo dzula henefho.
- 6 Ndi vhone Vhangona
 7 Vhabikwa na ive, ive la vhibva
 8 Vhangona vha sala.
- 9 Ndi vhone ngwaniwapo wa Venda,
 10 A thi rumeli mutsinda.
 11 Ndi ya nga ndothe musanda
 12 Thi luvhelwi.
 13 Ndi vhone mutoda ndimo
 14 A sa todi shango la muthu.
 15 Ndi zwifho zwa mativha, mabako na zwisima.
- 16 Ndi vhone vha vhulungu vhutete
 17 Vhu no lunzhedzwa nga a re na nzhele;
 18 Vha si na nzhele vha a fhaladza.
 19 Ndi vhone vha no fulela ndu vho dzula;
 20 Vha takuwa nga u vhea suzwa!
 21 Ndi vhone vhane vha dola maswi a munenzhe;
 22 Ndi vhone vhane vha divhona nga tshivhoni,
 23 Tsha dzivha la Fundudzi.

[Siatari 138]

- 11.8 Murendi u ambani nga mutaladzi/vese ya 4? Talutshedzani. (2)
- 11.9 Ndi ifhio thekeniki/thikho/thodea ya vhurendi yo shumiswaho kha mutaladzi/vese ya 7? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 11.10 Ndi ufhio muhumbulo muhulwane une murendi a tama u u sumbedza nga mutaladzi/vese ya 9? (2)
- 11.11 Mutaladzi/Vese ya 13 i ni disela tshifanyiso-de muhumbuloni no diseka nga tshikhodo itshi? (2)
- 11.12 Ni a tendelana na na kuvhonele kwa murendi ku re kha ndima/tshitanza tsha 4? Tikedzani phindulo yanu. (2)

[25]

TTHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 25

KHETHEKANYO YA C: DIRAMA

Fhindulani mbudziso NTHIHI i bvaho kha dirama ye na guda FHEDZI.

U LEMA HU FHIRA U LOTSHELWA – IP Demana

Fhindulani MBUDZISO YA 12 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 13 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 12: U LEMA HU FHIRA U LOTSHELWA – MBUDZISO NDAPFU

Bugu ya dirama yo niwalwaho nga ngona i vhoneala musi muñwali a tshi shumisa vhatambi/vhabvumbedzwa kha u sasaladza na u kaidza kutshilele ku si kwavhudi.

No disendeka nga likumedzwa ili, sengulusani ndila ye muñwali a shumisa ngayo Vho-Marita u bveledza thero ya tsatsaladzo kha masia o fhambanaho a vhutshilo.

Vhulapfu ha maanea anu vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u ya kha a 450.

[25]

MBUDZISO YA 13: U LEMA HU FHIRA U LOTSHELWA – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshipida tshi tevhelaho tsho bviswaho buguni iyi uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho

TSHIBVELEDZWA TSHA E

HELENI:	Khotsi a Maemu, ndi hone vha tshi khou swika zwino naa? Hu na muthu ane a tshi vhuya lwendoni a sa thome u dzhena hayani? (<i>Kha niwana</i>) Kha vhudzise-vho baba Maemu uri naa ndi hone Venda fhanu naa? Thelegiramu yavho khe. (<i>U ralo e vha ila thelegiramu tsike.</i>) Uyo Mashudu ane a wana poswo yawe ngei mudini wanga mathina ndi nnyi? Kani linwe dzina lavho li pfi Mashudu vhone?	5
TSANIWANI:	Ni khou todou divha kana ni khou difhelwa nga u sokou amba? (<i>U ralo o disinyusa.</i>)	
HELENI:	(<i>A tshi khou posa niwana kha Tsaniwani.</i>) Hoyu Mashudu ane ha khou pfi mme awe vho lovha u do vhulungwa navho ndi sa vha swaswedzi. A thi tshidahela na luthihi nahone a tho ngo bebelwa mavhaleni nne lini. (<i>U bvisa lufhanga lwa muzinini.</i>)	10
MASHUDU:	Nne vha songo vhuya vha nndwisa na luthihi lini. Nne a tho ngo zwi divha uri Tsaniwani u na musadzi, ndi musi ndi sa do tenda a tshi mphura. (<i>Kha Tsaniwani.</i>) Ngoho a vho ngo tsha nkona lini. Ndevhe na dzone dzi a dina hedzi ndo tenda. Are di tshi-ita-mune a tshi vhavhi.	15

HELENI:	Ndi do ni latisela vhanzhi arali ni sa ndivhi. Nne a tho ngo lala na luthihi lini. Ni ri hu na munna mungafha a si na musadzi ni tshi tou sedza? Na thoni a ni na.	20
VHO-MANAGA:	Naa mathina mafhungo a hone a kho tou tshimbilisa hani Tsaiwani? Muthu arali a tshi khou toda u mala muwe musadzi ha mu dzumbeli uri u na muwe musadzi. Hu di nga na musadzi a re hone u fanelwa u vhudzwa uri ni toda muwe musadzi. Mudzumbamano a u thusi tshithu hafhano shangoni.	25
TSAINWANI:	U khou sokou ravhada hoyu musadzi.	
HELENI:	Mathina ndi ayo, ni do ndivha namusi. (<i>Heleni uri u ralo a bvisa lufhanga lwawe a thoma u pandamedza Mashudu.</i>)	
MASHUDU:	Kha vha nditshe nandi ndi mbo ditutshela. (<i>Mashudu u ralo a tshi khou gidimela badani a thulwa nga golo a mbo di lovhela henefho.</i>)	30
VHO-MANAGA:	Yuwi vhonani iwana wa vhatu o thulwa nga golo.	
TSAINWANI:	Ndi hune nda yo dzhena ngafhi nne mmayoo!!! Ndi mafhungo a Heleni othe haya!	35
HELENI:	Yowee vhatu nne a tho ngo divha. Ndo vha ndi tshi khou tou mu shushedza fhedzi. Ngoho ndo vha ndi sa do mu thavha lini. Ndi Sara we a ri ndi mu shushedze nga lufhanga. Vhatu vha ri ndi tou vha mpengo nne-vho naa? Yowee nne mmayo! Ndi mafhungo a Tsaiwani othe haya.	40
VHO-MANAGA:	Rine ri songo vhuyaho ra tshi dzhena ngoho ro ita vha a divha. Tshikhuwa hetshi ni khou tshi wela nga ntha iwana wa mukomana wanga.	
TSAINWANI:	Ndi hune nda yo dzhena ngafhi nne wee!	
HELENI:	Yowee! Ndi hone ndo farwa. (<i>Vha a bva.</i>)	45

[Luta lwa V, Bono 5]

- 13.1 Kuambele kwa Heleni mafhungoni a re afho ntha ku mu sumbedza e muthu-de? Bulani ZWIVHILI fhedzi. (2)
- 13.2 Sumbedzani uri ndi tshini tshi vhangaho khudano vhukati ha Tsaiwani na Heleni mafhungoni a dirama iyi? (2)
- 13.3 Ndi mudzedze wa tshifhinga tshifhio u taniwaho nga mufhindulano u re hone vhukati ha vhatambi mafhungoni e na vhala afho ntha? (2)
- 13.4 Mafhungo e na vhala afho ntha a na vhumani-de na zwo bvelelaho ngei murahu musi Tsaiwani o ya Venda? (2)
- 13.5 Sumbedzani uri Tsaiwani u fhambana hani na Vho-Managa zwi tshi kwama mvumbo dzavho. (2)

- 13.6 Ndivho ya muḱwali musi a tshi shumisa kutshilele/vhuḱifari ha Mashudu ndi ifhio? Neani mbuno THARU. (3)
- 13.7 Talutshedzani masiandaitwa o vhangwaho nga u tevhedza ngeletshedzo ye Sara a i nea muhalivho wawe Heleni. (2)
- 13.8 Zwe Mashudu a tangana nazwo musi a tshi bviselwa lufhanga nga Heleni ngei tshikhuwani zwi thusedza hani u anetshela zwa murahu? Talutshedzani. (2)
- 13.9 Ndi vhuḱipfi-de ha Mashudu vhu bvukululwaho nga kuambeke kwawe mafhungoni ayo e na vhala? Tikedzani phindulo yaḱu. (3)
- 13.10 Ni a tendelana na na zwe Mashudu a ita musi a tshi tahela Tsaniwani? Tikedzani muhumbulo waḱu nga mbuno MBILI. (2)
- 13.11 No vha ni tshi nga itani arali no vha ni kha vhuimo he Heleni a diwana e khaho musi a tshi wanulusa uri munna wawe o vhuya na muḱwe musadzi? Khwaḱhisedzani muhumbulo waḱu nga mbuno THARU. (3)

[25]

TSHILWAVHUSIKU – TT Mudau

Fhindulani MBUDZISO YA 14 (mbudziso ndapfu) KANA MBUDZISO YA 15 (mbudziso pfufhi).

MBUDZISO YA 14: TSHILWAVHUSIKU – MBUDZISO NDAPFU

Bugu ya dirama yo n̄walwaho nga ngona i vhoneala musi muñwali a tshi shumisa vhatambi/vhabvumbedzwa kha u sasaladza na u kaidza kutshilele ku si kwavhuḍi.

No ḍisendeka nga likumedzwa ili, sengulusani ndila ye muñwali a shumisa ngayo Maforotereke u bveledza thero ya tsatsaladzo kha masia o fhambanaho a vhutshilo.

Vhulapfu ha maanea aṅu vhu vhe u bva kha maipfi a 400 u ya kha a 450.

[25]

MBUDZISO YA 15: TSHILWAVHUSIKU – MBUDZISO PFUFHI

Vhalani tshipida tshi tevhelaho tsho bviswaho buguni iyi uri ni ḍo kona u fhindula mbudziso dzo ḍisendekaho khatsho.

TSHIBVELEDZWA TSHA F

VHO-TSHILWAVHUSIKU:

Pfulani swina. Fhisekanyani zwothe zwi re phanda haṅu. Hu songo sala tombo li n̄tha ha liñwe. (*U a bva*)

MUNWE WA MMBI:

Yuwii! Vho lovha madyavhathu madziavhufhura. Asuula mulilo wo gonya. 5
Zwothe zwi a nyenga. Mavemu a a fhiselwa vhuvemu hao namusi.

MUNWE WA SHAKA LA HA LUKA:

Yawee! Ri a swa. Ro lovha na vhana. 10
(*U tangana na pfumo la mu rumbula khana a dala fhasi.*) Oubaas Piet. Hierdie kafirs sal ons dood maak. Vat hierso! (*Vha thuntsha muniwe wa mmbi a dala fhasi.*) Luka tatela ganunu.

MUNWE WA MMBI:

Shavhelani thavhani! Asitsho! Makhulu masindi tshi a ri fhedza. 15
(*Hu vuwa khakhathi ya nndwa vhuKatini ha mudugudugu. Oubaas Piet u a rumbulwa nga pfumo.*)

OUBAAS PIET:

Hierdie Devils! (*Fa!*) (*Hu dzhena Tshilwavhusiku.*) 20

VHO-TSHILWAVHUSIKU:

(*Vho livhana na Derek.*) U khou vhona tshifhatuwo tshanga lwa u fhedza. Divhai uri naho ndi tshi do u khurumedzela dzwaboni, vhuhali hanga vhu do sala ho nambatela na kha mirafho i tevhelaho. A si zwinzhi zwine lufu lwau lwa nga bveledza kha nne. (*Derek u a rembuluwa a dala fhasi.*) 25

DEREK:

(*U a welela.*) Murena, lifhedzela muya wanga. (*Fa!*) 30

VHO-TSHILWAVHUSIKU:

A hu tshee na u ima. Tshivhanda u tshee wo ima? Nayo dzau nga dzi u hwale! (*Vha a balangana.*)

LUKA:

(*U wa nga magona tsini na tshitumbu tsha Ledia mufumakadzi wawe.*) Nangoho zwo phethea; Tshanda tsha lufu tsho hovha na muthu we a vha e mbilu yanga. Wo oma wo rali; A hu na zwinzhi zwine mitodzi yanga ya nga bveledza; Ndifhedzo yone i tshandani tshanga; U si mpukele nga riwambo wa tshipengo tsha lufuno; Awelai murunzini, Nama yau na marambo au, a do u vhofhekanya na dzwabo la Afrika Tshipembe! U do switwa fhano, nangoho u Muafrika. Tshisimaluvhundi tsho elelaho namani yau, Ndi tshisima tshi tswimilelaho ndifhedzo yo semaho mano. Arali tsinga dzanga dzi kha di vha na dzofha; nne ndi do lwa u vhuya u guma shotha la u fhedza li tshi onesa namusi. Edelai nga dakalo! (*Hu dzhena muwe wa ha Luka.*) 35 40 45 50

MUNWE WA HA LUKA:

Hezwi zwitumbu zwothe ri do zwi ladza mavuni a shango lino. Ri zwi kuvhanganya sa vhana vha mme. (*Hu dzhena muwe wa ha Luka.*) 55

MUNWE WA HA LUKA WA VHUVHILI:

Ri songo ya kule. Henefha Schoemansdaal ndi hone haya. Ri do vha fhatela pfamo ine ya sa do fa mbiluni dzashu. Vhaduhulu vhashu vha do da vha elelwa vhahali vhashu henefha fhethu. Nazwino kha ri khwathise mulanga wa vhokhotsi ashu ri ri: Rine a ri nga do shushedzwa nga tshituhu tsha vhashayanungo. Li re lino ndi lashu; a hu tshe na phuli ine ya do kanda mavu haya ya sa thetschedzwe gulu. 60 65

LUKA:

Yawee! Inwi midzimu ya Vho Paul Kruger, Inwi Vho Louis Trichard, Ni litshelani u ambadza fulufhelo la gundo mahadani a nduhulu dzanu; Ni litshelani u nengisa mufemo nga manditi kha uyo a khakhedzaho vhana vhanu vho edela.

[Luṭa V Bono IV na Bono V]

- 15.1 Kuambele kwa Luka mafhungoni a re afho nṭha ku mu sumbedza e muthude? Ambani ZWIVHILI fhedzi. (2)
- 15.2 Sumbedzani uri ndi tshini tshi vhangaho khudano vhukati ha vhadzulapo vha Swongozwi na Maforotereke mafhungoni a dirama iyi. Bulani ZWIVHILI fhedzi. (2)
- 15.3 Ndi mudzedze wa tshifhinga tshifhio u taniwao nga mufhindulano u re hone vhukati ha vhatambi mafhungoni e na vhala afho nṭha? Tikedzani phindulo yanu. (2)
- 15.4 Mafhungo e na vhala afho nṭha a na vhumani-de na zwo bvelelaho ngei murahu musu Luka o hana ngeletshedzo ya mufumakadzi wawe? (2)
- 15.5 Sumbedzani uri Thovhele Tshilwavhusiku u fhambana hani na Luka buguni iyi zwi tshi kwama mvumbo dzavho? (2)
- 15.6 Ndivho ya muṭwali musu a tshi shumisa kutshilele/vhudifari ha Maforotereke ndi ifhio? Talutshedzani. (3)
- 15.7 Talutshedzani masiandaitwa o vhangwaho nge maforotereke vha vho hana u fhira kha shango le vha sendelelwa nga vhaṅe vha shango. (2)
- 15.8 Ndi tshifhio tshihumbudzo tshine tsha ita uri na mirafho i tevhelaho/daho i tende uri nangoho mabulayo aya o vhuya a vha hone? (2)
- 15.9 Ndi vhudipfi-de ha Luka vhu bvukululwaho nga kuambele kwawe mafhungoni ayo e na vhala? Tikedzani phindulo yanu. (3)
- 15.10 Ni a tendelana na na zwe khosikhulu Tshilwavhusiku na mmbi yawe vha ita musu vha tshi tshotela maforotereke nga u vha fhisela ngomu dzinduni dzavho vhusiku nga mulilo? Tikedzani muhumbulo wanu nga mbuno MBILI. (2)
- 15.11 No vha ni tshi nga itani arali no vha ni kha vhuimo he Luka a diwana e khaho musu o vhulahelwa lushaka lwa hawe? Khwathisedzani muhumbulo wanu nga mbuno THARU. (3)

[25]

ṬHANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 25
MARAGAGUṬE: 80